JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI
Odjel za filologiju

MIECZYSŁAW MAŁECKI

O podjeli krčkih govora

IVE JELENOVIĆ

Mieczyslaw Malecki

Filologija br. 4, str. 223–242

ZAGREB 1963

8615

MIECZYSŁAW MAŁECKI

O PODJELI KRČKIH GOVORA*

Podjelom krčkih govora bavili su se pobliže I. Milčetić, J. Vajs i K. Meyer. Prvi je od njih u radu o narječjima Kvarnerskih otoka[1] pružio opća obilježja govorā Krka, Cresa, Lošinja, Silbe i Oliba, ali se nije postarao, da potanje raspodijeli pojedine dijalekatske skupine niti je objasnio njihove međusobne odnose srodnosti; naveo je samo, da se već na temelju razvoja praslavenskih poluglasova u jakom položaju i drugih gramatičkih osobina krčki govori mogu ovako grupirati: 1. Vrbnik i Omišalj; 2. Dobrinj; 3. Dubašnica, Baška, Punat i Poljica. Više od toga nije Milčetić, što se podjele tiče, ništa posebno utvrdio, jedino je upozorio, da su stanovnici iz prve od navedenih skupina zapravo *najstariji* sloj pučanstva Kvarnerskih otoka, te da su možda nekad pripadali kajkavskom jezičnom području.[2]

O odnosu između starijega i mlađeg pučanstva isti autor potanje govori u članku pod naslovom *Otok Krk*,[3] gdje jasno ističe, da su stanovnici Dubašnice i Poljica – u suprotnosti s vrlo starim stanovništvom u Dobrinju, Omišlju i Vrbniku – potomci došljaka. Milčetić doduše ne navodi dokaze u prilog svojih tvrdnji, ali – usporedivši spomenuti članak s radom o dijalektima Kvarnerskih otoka – lako ćemo opaziti, da njegovo razlikovanje dviju skupina stanovništva, tj. *starijeg* i *mlađeg* sloja, nipošto nije bilo bez temelja.

J. Vajs je svojoj raspravi o najstarijem hrvatsko-glagoljskom brevijaru[4] dodao i kartu krčkih govora, ali prave osnove za dijalekatsku po-

* Iz osobitoga pijeteta prema zaslužnomu poljskom lingvistu Mieczysławu Maleckomu, koji je većinu svojih radova posvetio istraživanju našega govora i naših dijalekata, redakcija Filologije u ovom slučaju izuzetno odstupa od načela da ne štampa prijevode stranih djela. Čini to posebno još i stoga što su ovdje posrijedi krčka narječja, od kojih se neka smatraju našim najstarijim narječjima, a baš su ta relativno najmanje obrađivana.

[1] Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad CXXI (1895), 92–131.

[2] l. c. str. 102.

[3] Otok Krk, Viestnik hrv. ark. družtva VI (1884) 20 i dalje.

[4] »Nejstarši breviář chorvatsko-hlaholsky«, Praha 1910.

djelu nije ni on utvrdio kako treba. On razlikuje na Krku tri dijalekatske skupine: 1. sjeveroistočno narječje (Omišalj, Risika, Garice*, Vrbnik, Kampelje); 2. »podnarječje« dobrinjsko (Dobrinj, Polje, Sv. Ivan, Gabonje**, Kras); 3. jugozapadno narječje (Njivice, Sv. Vid, Malinska, Dubašnica, Poljica, Glavotok, Linardići, Vrh, Kornić, Sv. Fuska, Krk, Punat, Draga Baščanska, Baška, Stara Baška). Ta podjela – kako ću to dalje prikazati – malo se razlikuje od moje, ali dijalektična obilježja, što ih je pružio autor, i koja imaju da opravdaju tu, a ne drugu koju podjelu krčkih govora, nažalost, posve su nedovoljna. Dosta je spomenuti, da – pored značajnih bitnih obilježja za pojedine krčke govore (npr. razvoj poluglasova, *l̥*, *r̥*) – nalazimo i zajednička obilježja svima tim govorima (npr. razvoj **ě*, **ę*), a i takva, za koja autor i ne kaže, da li su zajednička svima krčkim dijalektima ili samo nekima (npr. prefiks *vi–* ili tip *smoki*).[5] Razumije se, da to ne umanjuje vrijednost *filološkog* dijela rasprave, te da za izneseni pokušaj diobe krčkih govora možemo biti samo zahvalni zaslužnom istraživaču glagoljske književnosti.

Vidimo, dakle, da su se i Milčetić i Vajs samo prigodno, a prema tome i površno pozabavili podjelom krčkih dijalekata. U svojoj raspravi posvećenoj krčkoj čakavštini[6] prvi se posebno pozabavio tim problemom tek K. Meyer, koji je u odužem poglavlju iznio svoja zapažanja oko grupacije govora na tom otoku. Svoje izvode autor ilustrira posebnom dijalekatskom mapom, na kojoj je naveo 10 izofona. Na temelju rasprostranjenosti tih 10 različitih fonetskih obilježja autor tu razlikuje 15 govora; pri tome ističe, da se na temelju znanstvenih kriterija ne može provesti druga podjela, jer je povezivanje navedenih govora u veće dijalekatske skupine nemoguće.[7]

S iznijetim Meyerovim pokušajem grupiranja krčkih govora ne mogu se složiti, a temeljne su razlike u našim pogledima u tome što: 1. Mayer nije iznio sve razlike, koje postoje među krčkim dijalektima, nego se obazirao samo na fonetska obilježja (ni njegov navedeni popis izofona nije iscrpan); 2. autor je svim izofonama dao *jednaku* važnost, ne razlikujući pretežno važne starije jezične pojave od novijih, kao ni važnija obilježja od onih manje važnih; 3. posljednji napokon razlog neslaganja naših pogleda proizlazi iz razlike u govornome materijalu, što smo ga mi odabrali. Taj razlog nije najmanje važan, ali – s obzirom na prve dvije tačke – on prelazi na drugi plan. Bitnu razliku u gledanju na dijalekatsku podjelu vidim prije svega u tome, što Meyer promatra izoglose sa čisto opisnoga (sinhroničnoga) stajališta, a ja s historijskoga; on uzima sve izoglose kao jednako važne, a ja ih vrednujem.

* Selo se zove Gȃrica, a ne Garice! – [I nadalje će moje opaske pod crtom (fusnote) biti označene zvjezdicama, a opaske Małeckoga brojkama. Osim toga, gdje god Małecki ima Aleksandrovo, ja sam za to mjesto svuda zadržao pravo njegovo ime – Punat].

** Nije Gabonje, nego Gâbonjīn!

[5] l. c. str. 6.

[6] Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia), Leipzig 1928.

[7] l. c. str. 47.

Pri određivanju dijalekatskih granica treba, kako sam već spomenuo, postupati na ovaj način: Prije svega treba temeljito upoznati *čitav gramatički sistem* govorā, koje istražujemo, i iscrpsti sve moguće razlike, koje postoje među njima; od njih dajem prednost fonetskim obilježjima, kojih se pojava sama po sebi odrazuje u drugim dijelovima gramatike. Ta obilježja, prije svega dakako fonetska, treba postepeno grupirati k r o n o l o š k i, čime ćemo postići najvažniji kriterij za njihovu podjelu na važnija i manje važna.[8] Poznato je, da o jezičnom srodstvu ne odlučuje zajedničko održavanje arhaizama, nego nove zajedničke promjene; kod njih je potrebno nejednom svraćati pozornost ne toliko na konačni rezultat promjena, koji može biti ponešto različit, koliko na zajedničku kao i različitu razvojnu tendenciju.

Za važnost nekog obilježja govori često i njegova rasprostranjenost; kada, naime, utvrdimo, da se stanovita promjena pojavila na veoma malome području, ne trebamo je – kao malone individualno svojstvo – ni uzimati u obzir pri tretiranju većega jezičnog teritorija.

Temeljit prikaz opsega izoglosa i interpretacija njihova toka – konačni je stadij u provedbi dijalekatske podjele. Nemoguće je ipak pristupiti toj interpretaciji bez temeljita poznavanja povijesti, zemljopisa i etnografije područja, koje se obrađuje, jer tek na temelju podataka ovih triju pomoćnih znanosti možemo bez bojazni primijeniti metodu jezične geografije, kodificirane i ponešto modificirane tzv. neolingvističkom školom.

Krčke govore nastojim podijeliti na temelju različitih rasprostranjenosti ovih jezičnih svojstava: 1. čuvanje staroga položaja naglaska ili djelomični nestanak kratke oksitoneze; 2. *ā* > *ā* ili *å* (*ᵘå*); 3.**ǭ*, **ǫ* > *a* ili druge njihove reflekse; 4. *ě* > *e* ili *i* u part. pret. akt.; 5. **l̥* > *u* ili druge reflekse; 6. **r̥* > *r̥* ili *er;* 7. *l'* > *l'* ili *j;* 8. *–l* > *–l* ili ništa; 9. *–g* > *–g*^{k} ili *–χ;* 10. – **tǭj* – > – *tj* – ili – *ť* –; 11. **vǭ* > *v, va* ili *u;* 12. tip *lokva* ili *loki;* 13. tip *zelje* ili *zeli;* 14. tip *noge* ili *nogi* = gen. sing. i nom. pl. fem.; 15. završetak *–u* ili *–un* u instr. sing. fem.

Uspoređujući moju skupinu obilježja s Meyerovim popisom, vidjet ćemo, da je prema njegovim izofonama, kod mene otpao razvoj **stj (*skj)* > *škj*, jer se – prema mojim bilješkama – na čitavu području[9] postojano javlja *šť* > **stj (*skj)*, kao i cakavizam, jer se ograničuje samo na jedno mjesto,[10] a osim toga, ta pojava, kao posljedica tuđega,

[8] Kao važna potrebno je uopće uzimati ona obilježja, koja mogu bacati svjetlo na međudijalektalne veze srodnosti; stoga ne mogu ni obilježja, koja nastaju kao posljedica susjednih utjecaja, imati važnije uloge pri grupiranju dijalekata.

[9] Meyer donosi izgovor **škj* < **stj* (**skj*) za mjesto Omišalj, što bi bio jedinstven slučaj na čitavu području čakavskoga narječja. Kao dokazni materijal navodi dva primjera: *oγniškje* (ognjište) i *γüškjerica* (gušterica); prva se od tih riječi u Omišlju uopće ne upotrebljava, jer u tome dijalektu ona glasi *komîn*, a drugu sam u Omišlju zabilježio kao *küšťerica* (tj. s početnim *k*, a ne *γ*); ta dakle dva primjera ne samo da ne potvrđuju izgovor *škj* < **stj* (**skj*), nego pobuđuju ozbiljnu sumnju u pogledu njegova postojanja. I pored dužega boravka u Omišlju, ni jednom mi se nije pružila prilika da zabilježim primjer sa skupinom *škj*, nego samo sa *šť* < **stj (*skj).*

[10] Ovamo ide Nova Baška sa zaseocima Batomalj i Jurandvor.

i to kasnijeg utjecaja, ne može osvijetliti geneze dijalekata, o kojima je ovdje riječ. Umjesto toga dodao sam fonetskome Meyerovu popisu razvoj *ā*, **ě* u stanovitoj gramatičkoj kategoriji i – **tъ̄j* – sa svima prije nabrojenim nefonetskim obilježjima.

Uzimajući u obzir historijski razvoj, kao i današnju rasprostranjenost prije označenih obilježja, razlikujem na Krku dvije temeljne skupine dijalekata: I jugozapadni govori i II sjeveroistočni. Prva od tih skupina tvori *prosječni* tip čakavskoga narječja, druga pokazuje niz *individualnih* obilježja, koja se razlikuju od goleme većine čakavskih narječja. Granica između tih dviju skupina ide manje–više duž puta Omišalj–Krk, ali na nekoliko kilometara pred mjestom Krkom skreće na istok, da obuhvati južni dio otoka, koji pripada I skupini. Pogranične su tačke prve skupine sa sjevera na jug ova mjesta: Njivice, Sv. Vid, Vrh, Lakmartin, Kornić, Punat i Draga. Uzduž te linije teku izoglose, na kojima se osniva podjela krčkih govora na dvije glavne skupine:

1. U I skupinu **ъ̄*, **ъ* > *a*, tj. onako, kako je to normalno u čakavskom narječju, u II skupini poluglasovi u jakom položaju pokazuju drugi razvoj, nego kod goleme većine čakavskih narječja; oni na tome dijelu Krka daju u nekim govorima *e*‖*ā*, u drugima* *o*‖*ā*, što zavisi – kako je to već pokazao Oblak[11] – o duljini sloga: u izvorno dugim javlja se *a*, u kratkima – zavisno o dijalektu – susrećemo *e* ili *o*.**

2. Naporedo s razvojem poluglasova ide u krčkim govorima također i razvoj **l̥*, koje u I skupini > *u*, tj. jednako kao kod svih čakavskih narječja, a u II skupini **l̥* > *l̥*, *e(l)*, *o*, što je i za čakavske govore rijetkost. Glede dokaznoga materijala upućujem na Oblakov članak o **l̥* u slavenskim jezicima,[12] kao i na spomenutu Milčetićevu i Meyerovu raspravu.

Jedino u južnom dijelu I skupine susrećemo pored načelnoga prijelaza **l̥* > *u* isto tako *malobrojne* primjere drugoga razvoja **l̥*, što bi se moglo pripisati posuđivanju riječi, to više, što se *l̥* javlja gotovo stalno samo u tim riječima[13]; tome treba dodati, da se i u II skupini katkada susreću primjeri sa *u* < **l̥*. Moguće je isto tako, da je izgovor *l̥* (odnosno *el*, *al* < **l̥*) jedini znak, da je II skupina nekad dopirala nešto dalje prema jugu i tek ju je drugi val kolonizacije (tj. I skupina) potisnuo prema sjeveru. Možda će specijalna ispitivanja moći da uklone te nesigurnosti.

3. U II skupini sačuvao se u gen. sing. fem. i nom. pl. fem. imenica tvrdih (nepal.) osnova (a s time i u akuz. pl. fem.) stari završetak *–i* (< *–*y*), a u I se skupini pojavio novi završetak tih padeža *(–e)* pod utjecajem mekih osnova, npr. *kozî* nom. pl., *z Rîki**, *χárti** nom. pl. i gen. sing.; *sestrî* akuz. pl. (Gabonjin), *krȁve* gen. sg. i nom. pl. *mȁ′jke* gen. sg. (Bogovići), *rîbe* nom. pl. *vodé* gen. sing. (Linardići). Arhaični završetak *–i* čuva se na čakavskom području pretežno u ekavskim govorima; a već samim tim javlja se dosta rijetko, jer je u ekavsko-ikavskim i ikavskim govorima nadvladala snaga analogije prema mekim osnovama.

4. Završetak instr. sg. fem. u I je skupini *–u*, a u II *–un*, npr. *z rúku*, *z matîku*, *z glȁ′vu*, *pod zẽmju* (Sv. Vid), *š šeštrú*, *z matîku* (Batomalj), *z glavún*, *z oštarîjun*, *z dicún* (Kras)**.

5. Zadržavanje staroga završetka *–i* < *–*y* u II skupini u nom. sing. fem., u I je skupini noviji završetak *–va*, koji gotovo bez izuzetka prevladava u čakavskom narječju, npr. *lokî*, *krûši*, *crikî*, *bečî*, *tîki*, *brîti*, *smokî*, *gužî*, *žúki* (Garica D.), *drèti*, *bočî**** (Dobrinj), *crîkva*, *lókva*, *smókva* (Linardići).

6. Tip *zelje* itd. u I skupini, u II je skupini sažeti tip *zeli* itd. npr. *kamenî*, *grozdovî*, *ùli*, *tr̂ńi*, *ùfańi*, *veséli***** (Garica G.), *zelî*, *kamenî* (Dobrinj), *kaménje*, *vesélje* (Bajčići). Tip *zelje* prevlađuje u čakavskim govorima.

Navedenih 6 izoglosa teče tačno duž granice I i II skupine.[14] Opisana obilježja odrazuju ne samo arhaični karakter II skupine, nego istodobno pokazuju, da je njen razvoj već za rane pračakavske epohe išao drugom linijom, nego ostatak toga narječja; govori I skupine predstavljaju, naprotiv, *prosječan* tip čakavskih dijalekata.

Tako se načelno prikazuje podjela krčkih govora u najdavnijem historijskom prosjeku, koji se javio poslije pračakavske epohe. Oštrina te granice u neznatnoj se mjeri izgubila u toku vremena s ovih razloga: 1. U svezi s tzv. vlaškom kolonijacijom pojavile su se u sastavu govora zapadnoga dijela otoka neke nove razvojne tendencije, koje su izazvale raspadanje I skupine na čiste čakavske govore ili južne i na čakavske govore sa stanovitim štokavskim natruhama ili zapadne. 2. Zbog bliska susjedstva I i II skupine pojavilo se djelomično saživljavanje tih dviju dijalekatskih skupina, što se grafički prikazuje u obliku nazubljenja izoglosa, koja reprezentiraju novije jezične pojave. 3. Treći se razlog nalazi u organičkom međusobnom diferenciranju nekad identičnih govora, čemu isto tako nejednom pridonosi geografski položaj; i tako su se kao rezultat organskoga razvoja zacrtali u sustav II skupine – gotovo od samoga početka njezina postojanja – dva različita tipa: dobrinjski i omišaljsko-vrbnički, ali taj posljednji baš zbog geografskog položaja,

* Samo u dobrinjskom, sa svim selima, koja Dobrinju jezično pripadaju.

** Nije još uvijek konačno utvrđeno (osim u genitivima plurala) te će biti potrebno da se dijalektolozi tim problemom još malko pozabave (dân – donõšnjī, ali – blâgdõn i sl.).

[11] Die Halbvokale u. ihre Schicksale in den südslav. Sprachen, Archiv f. slav. Phil. XVI (1894) 153–97, odnosno 172–4.

[12] Zum silbenbeldenden l im Slavischen, Archiv f. slav. Phil. XVI (1894) 198–209, odn. 199–202.

[13] Najčešće u 4 riječi, kao npr. u Staroj Baški: *mlžén*, *dȕlgo*, *ja še šalcévan*, *ja še obalcévan*; obilan materijal navodi Oblak l. c. str. 200–1.

* Nije, nego *z Rîkî*, *hârti!*

** Samo: *s glāvûn*, *s oštarîjūn*, *s dicûn!*

*** U Dobrinju je samo: *bočî*, *lokî*, *crîkî*, *smokî*, *gūžî*, *žūki*, a tako je i u Garici, i na ostalom vrbničkom području, osim dakako – *bečî*.

**** Zapravo: *grozdòvī*, *ùlī*, *tr̂nī*, *ùfanī* i *vesêl′jī*!

[14] Na priloženoj mapi skupna izoglosa br. 1 i izomorfa br. 8 (s obzirom na Njivice, koje imaju završetak *-un*).

koji uzrokuje potpuno pomanjkanje dodira tih dijalekata, morao se, izišavši iz kolosijeka, raspasti u dva govora: omišaljski i vrbnički.

Sada ću se pozabaviti rezultatom prvoga od tih razloga, tj. podjelom I skupine na južne govore – čisto čakavske (I A skupina) i zapadne govore – čakavsko-štokavizirajuće (I B skupina).

1. I A skupina pokazuje staro stanje naglaska, kako ga susrećemo u tipovima:[15] a) *dūšà*, b) *ženà*, c) *sūdàc*, d) *potòk*, e) *vodȇ*, f) *lopàta*, npr. *mlīkò, pēsȁk, sūdàc, trāvà, glāvà, dobrò, važgȁt, netjȁk*, s kosú, zi mašīkò, govorèla* (St. Baška). Identičan položaj – što se tiče staroga mjesta naglaska – pokazuje i čitava II skupina, npr. *zīmà, njāzlò, dlētò, rūkà, sestrȉ* – akuz. pl., *na vrχȕ, netjȁk** (Dobrinj), *meglà, vīnà* – gen. sing., *zīmà, šlovȉk, rečemò* = 1. pl. (Garica G.).

U I B skupini javljaju se stanovita odstupanja od gore spomenutoga arhaičnog i istodobno općečakavskog stanja naglaska, što svjedoči o strujanju nekih novih akcenatskih tendencija na području zapadnih govora. Ovamo ide posvudašnje povlačenje u čitavoj skupini kratkoga naglaska (˝) sa posljednjega sloga na pretposljednji dugi u obliku ˊ (tip: a i c), a istodobno i tendencija nestajanja kratke oksitoneze štoviše i na pretposljednjem kratkom slogu, ukoliko je prvotno naglašeni slog otvoren (tip: b). Zatvoren izgovor (tip: d) zadržava stalno staro mjesto naglaska slično kao i tipovi spomenuti pod c i f.

Ističem, da jedȉno pretposljednji *dugi* slog, ispred kratkoga naglašenog, *uvijek* povlači naglasak na sebe (– ˝ > ˊ ◡), i pri kratkoći sloga pred naglaskom u tima samim govorima, štoviše u tome pojedinom slučaju, kratka se oksitoneza sad čuva, sad nestaje, ili se oblici tipa *žena* i *žèna*[16] javljaju paralelno, npr. *déla*, gen. sing., *díte, dléto, rétki*, nom. pl., *sírak, slípac, sréda, svít'a, vénac, zvézda, kòza*, ali *drugdȉ, gorȉ*, kadȉ, ondȉ* (Malinska).

Zapadna granica, do koje se čuva staro mjesto naglaska teče manje-više duž ceste Omišalj–Krk; kao granične tačke stare akcentuacije javljaju se mjesta: Omišalj, Rasopasno, Gabonjin, Garica, Punat. Seoca: Lakmartin, Muraj i Kornić, koja leže blizu samoga Punta, pripadaju već tipu zapadnih govora (I B).

Obje se skupine razlikuju ne samo po mjestu naglaska, nego i tempom i ritmom rečenice, koji je u I A i II skupini razvučen i u izrazitim melodičnim razlikama, u I B skupini tempo je mjesto toga brži, ritam monoton, bezbojan. To proistječe iz čuvanja dugih glasova pred naglaskom i istaknute razlike između ˊ i ˆ u I A i II skupini te iz gubitka dugih pred naglaskom i male razlike između dugih intonacija u I B skupini.

[15] Uspor. M. Rešetar, Die serbokroatische Betonung südwestlicher Mundarten, Schriften der Balkancommission, linguist. Abteilung I (Wien 1900) 12.

* Može biti samo *netjȁk*!

[16] Možda postoji razlika između primarnoga kratkog naglaska i sekundarnoga (možda ženȁ i žèna), ali moje uho nije dovoljno osjetljivo da razabere suptilne razlike, koje se javljaju između dviju k r a t k i h intonacija. Posve sigurno mogu bilježiti samo tri tipa »čakavskih« vrsta naglasaka, tj. dva duga ˊ i ˆ i jedan kratki ˚.

* Samo: *gôri*.

2. Praslav. grupa – **tŏj* – > – *tj* – u I A i II skupini, > – *ť* – u I B skupini, npr. *netjȁk, prútje, cvitje, brȁtja* (St. Baška), *netjȁk, brȁtja*, trȅti* (Garica), *neťȁk, neťȁkinja*** (Bogovići), *cvíťe* (Bajčići). Izofoni tok razvoja – * *tŏj* – poptuno je identičan[17] s prije spomenutom izofonom. Čuvanje izgovora – *tj* – pripada tipovima čakavskih svojstava, naprotiv tip *lišće, pruće* itd. (tj. tako, kako je u štokavskim govorima) nova je pojava, koja se obično javlja u vezi s utjecajem štokavskoga narječja.

3. U I A i II skupini **vŏ* > *v, va*, u I B skupini > *u*,[18] npr. *va pȍju, va selȕ, važgȁt* (St. Baška), *va štajûn, v Riki***, va selȉ* (Rasopasno), *u škólu* »u školi«, *u kuťu* »u kući«, *u sȅlu*, ali *važgȁt* (Poljica). Rasprostranjenost pojave posve je ista, kao kod prethodnih obilježja. *v, va* < **vŏ* jedno je od najizrazitijih čakavskih svojstava, a vokalizaciju **vŏ* > *u* susrećemo, naprotiv, stalno u štokavskim, čakavsko-štokavskim ili kajkavskim govorima.

Tri prije spomenute izoglose jasno svjedoče, da u krilu dijalekata zapadnog dijela otoka kliju neke nove tendencije, identične s razvojem štokavskoga narječja. Premještanje naglasaka (osobito tipa – ˝ > ˊ ◡) moglo bi biti posljedica samostalnoga razvoja tih govora, ali u vezi s tipom *lišće* i s razvojem **vŏ* > *u* treba i to pribrojiti štokavskim natruhama; one su mogle nastati bilo zahvaljujući miješanju neznatnoga procenta štokavaca (Vlaha) sa čakavskim stanovnicima I B skupine, bilo da su se ti govori još u svojoj prvotnoj domovini – vjerojatno zbog susjedstva sa štokavskim područjem – tako već pojavili.

Osim tih 3 izoglosa, koje bacaju zanimljivo svjetlo na podrijetlo stanovništva zapadnog dijela Krka, oštrini granice između I B i I A te II skupine pridonosi izofona razvoja **ě*, koji je n a č e l n o na čitavom otoku isti, tj. svi krčki govori pripadaju ekavsko-ikavskom tipu. Zavisno o suglasniku, koji ďolazi iza **ě*, javlja se sad *e*, sad *i;* ispred prednjojezičnih tvrdih načelno **ě* > *e*, pred svima ostalim suglasnicima i na kraju riječi **ě* > *i*, npr. *besèda, cvêt, kolȅno, srēdà, têlo, têsto, zvēzdà, vèter****, želèzo, sêno, slèz, po sledù, dêd, drén*, ali *žlibȅc, gríχ, cīdīt, brȉme, dȉver, dȉžica, divójka, krȉpek, ponedȉjek, tȉme, žrȉbe****, sȉmo, kadȉ* (Omišalj), *bledȉji. brést, céli, céna, dléto, lénost, lȅto, mȅsto*, ali *brigᵏ, cípat, ditelȉna, drȅtva, drímat* (Malinska).

Razlika u razvoju **ě* među spomenutim skupinama javlja se samo u participu prošlom, u kojemu je u I A i u II skupini **ě* > *e*, u I B skupini naprotiv gotovo bez izuzetka **ě* > *i*, npr. *imȅla, mlȅla, vȉdela* (Punat), *nadȅla, smerdȅlo, zagermȅlo* (Omišalj) *imȉlo, zgorȉlo, razumȉla, zagrmȉlo je* (Malinska).

Tendencija razvoja **ě* > *e* u participu prošlom na području I A i II skupine tako je jaka, da se završetak *–e(l), –ela, –elo* itd. u tim govori-

* *netjȁk, brȁtja*

** *neťakȉnja*

[17] Manjkaju mi potpuno jedino neki podaci za Punat.

[18] *va* je u I B rijetko.

*** *v Rikȉ*.

**** *vȅtēr, po slēdù, dȅd, drȇn, žlībȅc, dȉžica, divôjka, žrībȅc.*

ma isključivo ustalio, obuhvaćajući štoviše putem analogije primjere s etimologijskim *i*, npr. *govorê, govorěla, želěla, učiněla, χodělo* (Omišalj).

Rasprostranjenost tipa *vide(l), videla, videlo* itd. potpuno se poklapa s područjem čuvanja staroga mjesta naglaska, i zato ta izoglosa teče duž one iste linije, koju smo označili kao granicu između I A i I B skupine. Tip *vide(l)* itd. ne obuhvaća samo I. A, nego isto tako i čitavu II skupinu, što bi upućivalo na to, da je za vrijeme razvoja $*ě > e \| i$ postojala neka veza između južnih i sjeveroistočnih krčkih govora. To bi potvrđivala prije spomenuta obilježja, premda – razumije se – zajedničko održavanje takvih svojstava u I A i II skupini, kao što su stari položaj naglaska, izgovor $-tj- < -tɔ̄j-$, *v, va* $< *vɔ̄$, ne svjedoči ni najmanje o njihovoj bližoj srodnosti.

Stanovnici zapadnog dijela Krka – kako to suglasno proizlazi iz jezikoslovnih, historijskih[19] i etnografskih ispitivanja u cijelosti su ili u najmanju ruku u znatnome dijelu, drugoga podrijetla nego ostalo stanovništvo, otoka; oni su došli na Krk nekoliko vjekova nakon doseljenja prvih slavenskih doseljenika. I dandanas – osim spomenutih već jezičnih svojstava – upućuje na to karakter selā, koja su osnovali ti kasniji slavenski kolonisti, što se savršeno odrazuje u nazivima mjesta; za zapadni je dio otoka, naime, značajan velik broj malih naselja (skupne zajednice), koja nose pretežno patronimične nazive, što se u drugim dijelovima Krka, gdje postoje samo veća mjesta i gradići, gotovo uopće ne súsreće.

Od nepatronimičnih naziva u zapadnom dijelu Krka treba spomenuti samo mjesta: *Njivice, Sv. Vid, Malinska, Porat, Sv. Anton, Sv. Ivan, Poljica, Brzac, Glavotok, Sv. Fuska,* jer ostala pripadaju u kategoriju patronimika, npr. *Bogovići, Barušići, Kremenići, Ljutići, Milovčići, Oštrobradići, Radići, Žgombići, Milčetići, Sabljići, Strilčići, Turčići, Vantačići, Zidarići, Linardići, Bajčići, Milohnići, Nenadići* itd. itd.

U sjevernom, istočnom i južnom dijelu otoka, gdje se nalaze najstarija slavenska naselja ne susrećemo patronimičkih naziva, nego samo takva, kao što su: *Omišalj, Sužanj*, Dobrinj, Gostinjac, Polje, Šilo, Saline*, Rasopasno, Gabonjin, Kras, Risika, Garica, Vrbnik, Punat, Draga, Batomalj, Baška* itd.

*

* *

[19] Nije moguće upuštati se ovdje u historijska razmatranja, pa glede pobližih informacija upućujem na specijalna historička djela. Što se tiče stanovništva zapadnog dijela otoka uspor. osobito: V. Klaić, Krčki knezovi Frankapani (Zagreb 1901) 32 i dalje; B. Schiavuzzi, Cenni storici sull'etnografia dell'Istria (Atti e Memorie XVIII (1902) 370 i XIX (1903) 233). Brojne napomene o Morlacima – Vlasima na tome dijelu Krka nalazimo također u hrvatskim ispravama, uspor. Monumenta hist. juridica Slavorum merid. VI, Zagrabiae 1898.

* *Sužân* i *Sȍline*, zapravo *Sȍlini*.

Podjela I skupine na čiste i štokavizirane čakavske govore ima poređ načelne podjele krčkih dijalekata (I i II skupina) najvažnije značenje; daljnja podjela nije više tako jasna ni izražajna. Najlakše se opažaju razlike na području II skupine, koja se raspada – kako sam već prije spominjao – na dva različita tipa: dobrinjski i omišaljsko-vrbnički. Ta dva tipa dijeli nešto različit razvoj poluglasova u jakom položaju i *ļ: i tako u dobrinjskom govoru (pored gradića Dobrinja, ovamo ide niz okolišnjih sela, kao što su npr. Gabonjin, Rasopasno, Kras, Gostinjac, Polje itd.) $*ɔ̄$,$*ъ$[20] i $ļ >$ o; bogat materijal, osobito što se tiče $ļ$ naći ćemo u spomenutom već Oblakovu članku.[21]

U omišaljsko-vrbničkom tipu $*ɔ̄$, $*ъ >$ e, ali $*ļ$ daje različite reflekse: tako je u Omišlju *e*, u Vrbniku *el*, a u seocima se oko Vrbnika $ļ$ održalo; to je nalik na izgovor $ļ$ u tuđim ustima (romanska podloga), osobito s obzirom na to što se govor Vrbnika razlikuje od okolnih sela isto tako izgovorom $*ŗ$, koje se u Vrbniku – kao i u Omišlju – razvilo u *er* (u selima je naprotiv pretežno sačuvalo svoju prvotnu vrijednost); otud bi se i ovdje moglo govoriti o dvama govorima, naime o dijalektu gradskom ili vrbničkom i o govorima seoskim ili tipu garičkom (od sela Garice).

Sve te razlike prelaze apsolutno na drugi plan kraj spleta važnih izoglosa, koje dijele II skupinu od cijele I, a osobito I B skupine. Uzajamna srodnost II skupine još će jače izbiti, ako njenim spomenutim već zajedničkim obilježjima dodamo još i razvoj $l' > j$ i $-g > -χ$, koje se promjene na čitavu području II skupine javljaju potpuno jedinstveno; tih obilježja nisam upotrebio pri dosadašnjem grupiranju krčkih govora, jer sežu jednako iza područja II skupine i zato ću ih spomenuti sada pri obrađivanju »zupčanja« izoglosa u prijelaznim govorima.

Prijelaznim se govorima mogu pribrojiti iz I B skupine dijalekti Njivica i Sv. Vida; prvi od njih zadržava $ā$ bez zamjene, završetak *–l, l'* > *j, –g* > $χ$, i u drugom susrećemo završetak *–l, l'* > *j, –g* > $-χ$, no usto $ā > å$, što ga približuje dubašničkom tipu. Obilježja *l'* > *j* i $-g > -χ$, a djelomično i završetak *–l* svojstva su II skupine i njihova je raširenost iza njezina područja izgubila ponešto od oštrine granice između I i II skupine. Ona tu nije doduše tako oštra kao na ostalim dijelovima otoka, ali na odlomku Njivice – Sv. Vid ona je štoviše dosta izrazita, jer je tvori splet takvih linija, kao što su istočne granice prijelaza – " > ˘, $*ɔ̄$, $*ъ >$ *a*, $*ļ > u$, $-*tɔ̄j- > -t-$, tipa *imila, noge, lokva, zelje.*

Najizrazitije se ocrtava granica II i I B skupine na odlomku Dubašnice, jer je tvori splet od 15 izoglosa; one čine, da se dubašnički i dobrinjsko–omišaljsko–vrbnički govori međusobno razlikuju najjače od svih krčkih dijalekata. U odnosu na II skupinu imamo stoga u Dubašnici

[20] U prvotno dugim slogovima, kako u tipu dobrinjskom, tako i u omišaljsko-vrbničkom poluglasovi su se razvili u $ā$, otuda dakle imamo npr. u Omišlju *denèska*, ali *dân* itd. Načelno dakle razvoj poluglasova, tj. razlikovanje njihove dvojake vrijednosti, koja zavisi o duljini sloga, isto je u čitavoj II skupini; u I skupini poluglasovi su bez obzira na duljinu sloga dali samo *a*.

[21] Archiv f. sl. Phil. XVI (1894) 200–1.

TABELA BR. 1

	Omišalj	Vrbnik	Garica	Dobrinj	Draga	Nova Baška	Stara Baška	Punat	Njivice	Sv. Vid	Poljica	Dubašnica
Naglasak	stari	stari	stari	stari	stari	stari	stari	stari	noviji	noviji	noviji	noviji
ā	*ā*	*ā*	*ā*	*ā*	*ā*	*ā*	*ā*	*u_{a^o}*	*ā*	*a^o*	*ā*	*a^o*
**ŏ, *ŏ*	*e*	*e*	*e*	*o*	*a*	*a*	*a*	*a*	*a*	*a*	*a*	*a*
					načelno	*načelno*	*načelno*	*načelno*				
**ł*	*e*	*el*	*ł*	*o*	*u*	*u*	*u*	*u*	*u*	*u*	*u*	*u*
**ŗ*	*er*	*er*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*	*ŗ*
l'	*j*	*j*	*j*	*j*	*l'*	*l'*	*j*	*l'*	*j*	*j*	*l'*	*j*
-l	*ništa*	*-l*	*-l*	*ništa*	*-l*	*-l*	*-l*	*-l*	*ništa*	*ništa*	*-l*	*-l*
-g	*-χ*	*-χ*	*-χ*	*-χ*	*-χ*	*-gk*	*-χ*	*-gk*	*-χ*	*-χ*	*-gk*	*-χ*
*-*tŏj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-tj-*	*-t'-*	*-t'-*	*-t'-*	*-t'-*
tip mlěla	**mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlela*	*mlila*	*mlila*	*mlila*	*mlila*
**vŏ*	*va*	*va*	*va*	*va*	*va*	*va*	*va*	*va*	*va*	*u*	*u*	*u*
noge/i	*nogi*	*nogi*	*nogi*	*nogi*	*noge*	*noge*	*noge*	*noge*	*noge*	*noge*	*noge*	*noge*
z ruku/n	*-un**	*-un*	*-un*	*-un*	*-u*	*-u*	*-u*	*-u*	*-u*	*-u*	*-u*	*-u*
lokva / loki	*lokî***	*lokî***	*lokî***	*lokî***	*lokva*	*lokva*	*lokva*	*lokva*	*lokva*	*lokva*	*lokva*	*lokva*
zelje / zeli	*zelî*	*zelî*	*zelî*	*zelî*	*zelje*	*zelje*	*zelje*	*zelje*	*zelje*	*zelje*	*zelje*	*zelje*[22]

* -um
** lokî
[22] Kod svih tih primjera stalo mi je samo da uhvatim tip, jer se sam izraz možda u govoru ne upotrebljava: tako se npr. u Dubašnici ne upotrebljava riječ *zelje*, nego se pretežno govori broskva.

drugi razvoj ovih svojstava: 1. tip akcenta *zvézda, súdac*, a nejednom i *žena*; 2. *ā* ⋁ *å*; 3. **ŏ, *ŏ* ⋁ *a*; 4. **ł* ⋁ *u*; 5. **ŗ* ⋁ *r*; 6. *l'* = l'*; 7. *-l = -ł*; 8. *-g* ⋁ *-gk*; 9. tip *lišće*; 10. tip *imila*; 11. **vŏ* ⋁ *u*; 12. tip *noge* ⋁ gen. sg. i nom. pl. fem.; 13. tip *z ruku*; 14. tip *lokva*; 15. tip *zelje*.

Neću posebno iznositi daljnje podjele krčkih govora, jer ju je lako očitati s dviju priloženih tabela; prva od njih prikazuje rasprostranjenost 15 gramatičkih obilježja, po kojima sam podijelio otočke dijalekte u niz manjih ili većih skupina navedenih u tabeli br. 2.

TABELA BR. 2

I skupina: jugozapadni govori (prosječni tip sjevernih čakavskih govora).
II skupina: sjeveroistočni govori (govori sa snažnim lokalnim kolоritom).
I A skupina: južni govori, čisto čakavski.
I B skupina: zapadni govori, čakavski štokavizirani.
II A skupina: dobrinjski govor.
II B skupina: omišaljsko-vrbnički govor.
I A 1: govor Drage; I B 1: govor Njivica.
I A 2: govor Nove Baške; I B 2: govor Sv. Vida.
I A 3: govor Stare Baške; I B 3: govor Poljica**
I A 4: govor Punta; I B 4: govor Dubašnice.
II B 1: govor Omišlja; II B 2a: govor Vrbnika.
II B 2: vrbnički govor (Vrbnik s okolicom); II B 2b: garički govor.

Iz tabele br. 2 vidimo, da se područe Krka – kako to uostalom obično biva – sastoji od čitave h i j e r a r h i j e dijalekata, koji međusobno stoje u većem ili manjem stupnju srodnosti. To bi se moglo zamisliti kao sliku geometrijskoga tijela, kojemu bi jedna dimenzija označivala rasprostranjenost jezičnih svojstava, a druga njihov vijek i važnost. Shematski bi se to moglo prikazati u liku sada tako nemodernoga genealoškog stabla, koje ipak savršeno prikazuje bliži ili dalju međudijalektalnu srodnost.

Riječima bi se podjela krčkih govora mogla načelno ovako obuhvatiti: poslije pračakavske epohe razvile su se na Krku dvije skupine dijalekata (I i II skupina), od kojih se prva izrazito povezala s ostalim čakavskim područjem, a druga se istakla snažnim lokalnim kolоritom i podijelila se uskoro na dvije ponešto različite dijalektalne varijante (dobrinjski i omišaljsko-vrbnički govor). U XV, XVI i XVII, st. u svezi s golemim opadanjem broja žitelja, napose u zapadnom dijelu otoka (malarija!), došlo je tamo »vlaško«[23] pučanstvo (vjerojatno iz Hrvatskog Primorja,*** koje reprezentiraju današnji čakavski govori s nekim štokavskim natruhama. Pošto su došli na Krk, ti se došljaci

* Ne *l'*, kako je kod Malečkoga.
** Ne Policy (kako je kod Malečkoga).
[23] Stanovnici Krka nazivaju još i dan današnji ljudstvo Hrvatskog Primorja*** »Vlasima« (uspor. naziv: Morlački kanal). U Malinskoj mi npr. kažu, da *Poljičani, to su isto Vlasi ili Tataurci*; prezime Vlašić u zapadnom je dijelu otoka dosta često, a u gornjem dijelu Dubašnice još se ističu razvaline davnoga sela Vlašići.
*** Uglavnom s Velebita!

počinju saživljivati sa starijim pučanstvom i na taj su način, na mjestima doticaja tih dviju skupina pučanstva nastajali prijelazni govori; slično je zbog susjedstva I A i II skupine nastalo neko nazupčenje izoglosa, a samim time i neznatno zatiranje dotadašnje oštrine dijalekatskih granica. Nije također isključeno, da je I A skupina zahvatila nekadašnje područje II skupine i da je njene malobrojne zastupnike (ne bez traga, uspor. razvoj *ļ) progutala u svoj organizam.

Iz toga, što sam rekao na početku ovoga članka o načinu postupanja pri grupiranju dijalekata, posve jasno proizlazi, da svoj članak ne smatram ni iscrpnim[24] primjerom podjele krčkih govora, ni konačnom riječju u toj stvari. Glavni je moj cilj bio da prikažem različita gledanja na posljednje pokušaje klasifikacije tih dijalekata te da istaknem načelne okvire za buduća specijalna istraživanja. Ti načelni okviri – to je podjela krčkih govora na dvije glavne skupine (I i II), koje se opet dijele na dvije podskupine (I A i I B, II A i II B); ta podjela neće – nadam se – pretrpjeti važniju promjenu, a daljnja istraživanja treba da je još jače utvrde.

OBJAŠNJENJA MAPE

Skupna izoglosa br. 1 označuje istočnu i sjevernu granicu razvoja poluglasova u jakom položaju $> a$, $*ļ > u$, tipa *noge* – gen. sing. i nom. akuz. pl., tipa *lokva* i *zelje*. Na istok i sjever od crte br. 1 imamo $*ъ$, $*ь > e \parallel a$ ili $o \parallel a$ *(zavisno o dijalektu,* $*ļ > e(l)$, *o* ili *ļ*, tip *nogi* – gen. sing. i nom. akuz. pl., tip *lokî** i *zelî*.

Skupna izoglosa br. 2 označuje sjevernu i istočnu granicu akcenatskog tipa *zvézda, súdac*, razvoja $*$-*tъj*-$> -ť$-, $*ě > i$ u partic. pret. akt. Na sjever i istok od izoglose br. 2 drži se oksitoneza tipa *zvēzdȁ, sūdȁc;* drže se i grupa -*tj*- $<$ -$*tъj$-, i $*ě > e$ u partic. pret. akt. (tip *imẽla*, čak i *govorẽla* itd.).

Izoglosa br. 3 označuje zapadnu i južnu granicu razvoja $*vъ > va, v$; u zapadnom je dijelu otoka načelno $*vъ > u$.

Izoglosa br. 4 – to je južna i zapadna granica razvoja $l' > j$; osim zatvorenoga područja, $j < l'$ javlja se osamljeno u Staroj Baški.

Izoglosa br. 5 označuje južnu i zapadnu granicu zamjene $-g > -χ$; u zapadnom dijelu otoka, a tako i u Novoj Baški -*g*, odnosno $-g^k$) čuva se bez promjene.

Izoglosa br. 6 ocrtava područje razvoja $ā > å$ ili $^u å$; ovamo ide Dubašnica i Sv. Vid ($ā > å$) kao i Punat ($ā > {}^u å$).

Izoglosa br. 7 – to je sjeverna granica čuvanja -*l*.

Izoglosa br. 8 označuje sjeveroistočnu granicu završetka -*u* u instrumentalu sing. fem.; u sjeveroistočnim govorima imamo -*un*.

Izoglosa br. 9 ocrtava područje razvoja $*ŗ > er$.

Izoglosa br. 10 ocrtava cakavsko područje ($č > c$; $š$, $s > ś$, odnosno $ṣ$; $ž$, $z > ź$, odn. $ẓ$).

Izoglosa br. 11 – to je sjeverna i južna granica razvoja $*ъ$, $*ь > o \parallel a$, $*ļ > o$; na sjeveru (u Omišlju) $*ъ$, $*ь > e \parallel a$, $*ļ > e$, na jugu (tip vrbničko-garički) $*ъ$, $ь > e \parallel a$, ali $*ļ > el$ (u Vrbniku) ili *ļ* (u Garici i okolišnim seocima).

Na čitavu otoku, s izuzetkom gradića Krka (Veglia), žive Hrvati. U gradiću Krku većina je stanovnika talijanske narodnosti (na mapi krug nije ispunjen).*

S poljskoga preveo Ive Jelenović

[24] Pri grupiranju dijalekata zahtijevam i sam poznavanje čitava sistema istraživanih govora i iscrpnost svih postojećih razlika među njima. Što se tiče Krka svjestan sam da u svoj popis od 15 obilježja nisam unio sve, štoviše, ni važnije razlike, jer mi nije potanje poznata njihova rasprostranjenost. Svraćam pozornost npr. na razvoj $*ę$, $ō$ (Dubašnica!), na završetak lok. sing. masc. i neutr., gen. pl. masc. i neutr., kao i na predmetak *vi-*. Budućim istraživačima prepuštam, da riješe ove v a ž n i j e razlike u Meyerovu i mojemu materijalu: 1. prema Meyeru u Omišlju $ŗ < ăr$, u Vrbniku $< er$, a ja sam naprotiv u oba mjesta zabilježio *er*. 2. Meyer bilježi u Dubašnici $lj > j$, u Staroj Baški $lj > lj$, a ja obratno: u Staroj Baški $l' > j$, a u Dubašnici – barem u staroga pokoljenja – l' se drži, premda se u naseljima koja leže uz cestu Krk – Omišalj – osobito kod mlađega pokoljenja – već susreće $l' > j$. 3. U Krasu sam zapisao *va*, Meyer *ua*. 4. $*stj$ *(*skj)* $> št'$ na čitavu području, uspor. s prije rečenim. 5. Cakavizam se u Novoj Baški, Batomlju i Jurandvoru u načelu javlja podjednako, tj. $č > c$; $š, s > ś$, $ž, z > ź$ (uspor. moj Cakawizm, Prace Komisji Jęz. Pol. Akad. Um. nr 14, Krakow 1929), u Mayera $č > ć$ (!); $š, s > ś$; $ž, z > ź$. 6. Što se tiče mjesta naglaska, ja razlikujem dva stadija: stari i noviji, a Meyer tri: stari, srednji i novi. N o v i j i stadij, a n e s r e d n j i, zabilježio sam u Njivicama, Sv. Vidu, Dubašnici i Linardićima; s t a r i, a n e s r e d n j i u Dobrinju; s t a r i (i to potpuno sačuvan), a n e n o v i u Staroj Baški.

* Nije, kako smo već vidjeli, *lokî*, nego *lokì!*

* Treba imati na umu, da je ovaj rad pisan god. 1929.

Ive Jelenović

MIECZYSŁAW MAŁECKI

Fenomen velike raznolikosti, da ne kažem šarolikosti čakavskoga narječja još uvijek nije ni izdaleka dovoljno istražen ni proučen. Brojne grane i ogranci toga narječja od srednje i sjeveroistočne Istre, preko Kvarnerskih otoka, Hrvatskoga Primorja, Gorskoga Kotara, sjeverne i srednje Dalmacije te dalmatinskog otočja sve tamo do Korčule i Lastova – nebrojene čakavske oblasti, varijante, oaze, izoglose i izofone, još uvijek čekaju svoje obrađivače. Neka su od tih područja – zahvaljujući uglavnom njihovim lingvistima domorocima – doduše obrađena, ali sve to samo sporadički i nesistematično, pa se – zbog očita nagla propadanja čakavskoga narječja – nameće urgentna, neodgodiva potreba, da se tome poslu što prije pristupi organizacijski i planski. Taj se dijalekatski mozaik ističe i udara u oči na čitavu spomenutom području, osobito u Istri, ali nigdje tako kao na otoku Krku. Već je Milčetić, još godine 1884., utvrdio: »Nema kraja, gdje bi danas čakavština tako interesantna bila kao na Krku. Razlike, koje se opažaju u govoru među pojedinim mjestima, neobično su velike, te ih se ne može drugačije protumačiti, van ako pomisliš na razno doseljivanje, koje se je dogodilo u različito doba i iz različitih strana. Nema tu samo razlika leksikalnih, već i glasovnih i formalnih, što je od neobične važnosti za arheologiju jezika . . «[1] Poznata je i pradavna uzrečica, koja se ondje i danas čuje, da Krk ima »sedam općina, sedam kaštela, sedam običaja, sedam narodnih nošnja, sedam narječja, sedam glavnih grijeha, ali i sedam kreposti«.

Sve te raznolikosti očit su dokaz, da su se u davnini od jedinstvenoga slavenskog debla postepeno odlamale pojedine grane i ogranci te su – otcijepivši se od te goleme slavenske zajednice – tamo negdje s velikih prostranstava između Visle i Dnjepra – već u prvim stoljećima naše ere krenuli prema jugozapadu i polaganim, postepenim pomicanjem, oko VI i VII stoljeća, doprli do Jadranskoga mora, polako počeli prelaziti u Istru i na otoke – najprije po svoj prilici na Krk, koji je bio

[1] Viestnik hrv. ark. družtva VI. str. 20.

kopnu najbliži. Prve su naseobine vjerojatno bile Dobrinj, Vrbnik i Baška, sudeći po njihovim slavenskim nazivima, a istodobno i Omišalj, koji su – sudeći po njegovu romanskom nazivu [(Castrum) ad musculum] – dotada već nastavali Romani. Kasnije slavenske naplavine – našavši već naseljen istočni dio otoka – kretale su prema njegovu zapadnom dijelu, potiskujući pred sobom stare Romane, koji su se pomalo sklanjali među zidine grada Krka. O tome postepenom naseljivanju svjedoče nam, među ostalim, i stari jezični oblici, koji su se do danas održali i u Dobrinju, i u Vrbniku, i u Omišlju, a u ostalim ih krčkim narječjima nema. Osim starih naglasaka, da barem napречac spomenemo samo neke slučajeve, kao npr.: gen. sing. ženskih imenica na *–a* u ova tri mjesta svršava na *–i(ы) glāvī, nogī, rūkī, žení* itd.; nom. pl. muških imenica na *–janin* (koji tamo svršava na *–jan)* zadržao je još uvijek stari oblik na *–(j)ane: Dubõšjane, Gorinjīselãne, Omīšjane, Pojãne, Vŕmičane, kršćãne* itd.; skupina *čr* nije prešla u *cr: Čŕnčić, čŕn, čŕčõk, čŕivo; võ–* još uvijek živi: *Vozôn (Uskrs), vnũk, vàvīk, vlît, v umẽjki, va selī* (izuzetak: utõrok), (u *dovĩca* i *čērā v* je ispalo); skupina *tõj* djelomično još također živi: *tjȁ* (danas prevladava *ćȁ*), *brȁtjā, netjȁk, protulètjī, pîtjī; zgj* > *žj: mõžjeni; –oje* daje na kraju imenica *–i: diràčjī, grozdõvī, imân'jī, kamenî, oblīčjī, orùd'jī, pèrī* (lišće), *pîtjī, prānî* (pranje i rublje), *Primôrjī, protulètjī, rečenî, rojenî, trẽšći, tŕnī, tŕsjī, ùlī, vesêl'jī, zelī, živjên'jī* itd.

Od hrvatskih lingvista krčkim su se narječjima pozabavili Dubašljanin prof. Ivan Milčetić[2] i Rudolf Strohal.[3] Od stranih autora o krčkim su narječjima pisali Čeh Josef Vajs,[4] Nijemac Karl Mayer[5] i – kako se u prethodnoj radnji vidi – Poljak Mieczyław Małecki. Poznata je akribija i solidnost svih Milčetićevih radova, pa se one očituju i u spomenutome njegovu radu (bez obzira što se ovdje-ondje može naći po koji krivi naglasak võl – vôl, krâlī – krājī; prošćenā – prošćenâ), Strohalov rad ne bi gotovo trebalo ni spominjati, jer je nekritičan i principijelno krivo postavljen. Vajsova je rasprava valjana i vrijedna pažnje, iako ima posve krivu predodžbu o raspodjeli krčkih dijalekata, Karl Mayer je osobito u knjizi o krčkim dijalektima posve nepouzdan, dok je rad Mieczysława Małeckoga – usprkos nekim omaškama, posebno što se tiče naglasaka – veoma solidan i najtemeljitiji. Ta me je činjenica i potakla na to da taj njegov rad prevedem na hrvatski, ne bi li tako postao pristupačniji što širem krugu naših ljudi, koji se koliko-toliko bave jezičnim problemima, a ujedno da – makar i posmrtno – barem time odamo priznanje i zahvalnost marnom i priznatomu poljskom učenjaku, koji je svoje veliko znanje i sposobnosti stavio u službu i našoj lingvističkoj nauci.

[2] Čakavština Kvarnerskih otoka, Rad JAZU, CXXI (1895), str. 92–131.

[3] Dijalekat grada Vrbnika na otoku Krku u prošlim vijekovima uporeden sa današnjim, Rad JAZU, CXCIX (1913), str. 67–152.

[4] Nejstarši breviář chorvatsko-hlaholsky (Prvy breviář vrbnicki), Praha, 1910.

[5] Zur Mundart von Njivice auf Krk (Veglia), Asl Ph XL (1926), str. 222–265 i Untersuchungen zur Čakavština der Insel Krk (Veglia), Leipzig 1928.

Mieczysław Małecki, profesor krakovskoga sveučilišta, u znanstvenim krugovima veoma poznat i uvažen slavist i balkanolog, rodio se u Mielcu 14. srpnja 1903., a umro je u Kłodzku 3. rujna 1946. Srednju je školu završio u Złoczówu, a slavistiku na Jagiellońskom sveučilištu u Krakovu god. 1927. Već godine 1928. svojom prvom raspravom *Archaizm podhalański*, u kojoj je obradio narječje svoga rodnoga kraja, s osobitim obzirom na jezičnu pojavu tzv. mazuriranja (cakanja), svratio je na sebe pozornost, a kako je kao stipendist proveo dvije godine i na beogradskom univerzitetu, zagrijao se za hrvatsko-srpski jezik, osobito za hrvatsko čakavsko narječje, o kojemu je iz Belićevih predavanja doznao, među ostalim, da se i u nekim čakavskim mjestima govori »*ca*« mjesto »*ča*«, odnosno da palatali *č, ž, š* prelaze u sibilante *c, z, s*. U to su se, naime, doba u Poljskoj vodile rasprave o spomenutoj jezičnoj pojavi, odnosno o tome, da li je ona izvorno poljskoga podrijetla (Brückner) ili je posljedica tuđinskih jezičnih utjecaja (Baudoin de Courtainay).

Svojim prirođenim marom i neslomivom voljom Małecki se dao na posao te je – proučivši temeljito povijest i geografiju krajeva, koje je naumio ispitivati – u više navrata proputovao gotovo čitavu Istru, veći dio Hrvatskoga Primorja i dio Dalmacije. Kad kažemo »proputovao«, onda to treba shvatiti doslovce, jer je uglavnom, u prvom redu Istru i otok Krk, zaista propješačio od mjesta do mjesta. Treba usto još istaći, da je Małecki te svoje naučne ekskurzije poduzimao god. 1928. do 1931., dakle za najodvratnije ere talijanskoga fašizma, kad se u Istri uopće nije smjelo hrvatski ni govoriti, a kamoli znanstveno istraživati taj »barbarski« jezik, da se zato izlagao teškim i nemilim opasnostima, te da je taj nezahvalni posao morao obavljati ponajviše u kasna predvečerja pa i noću uz topla istarska ognjišta, izdajući se za inženjera, koji tobože istražuje bauksit.[6] O tima svojim pothvatima, kao i o uspjesima tih svojih napora oko istraživanja istarskih govora održao je 1. srpnja 1931. predavanje na zagrebačkom Sveučilištu, a govorio je o tome i na Kongresu Slavista u Pragu. Pored toga, iz djela koja su nastala kao rezultat tih istraživanja, očito izlazi, da je Małecki ne samo svojim temeljitim jezičnim znanjem, nego i zamjernim marom, ustrajnošću i ljubavlju za naše čakavske dijalekte, relativno brzo ušao u bit problema oko njihova ispitivanja, što s obzirom na njihovu izvanrednu raznolikost – kako kaže Belić – i domorocima pruža ozbiljnih poteškoća! Da se to postigne – rekao je sam Małecki – »treba temeljito upoznati čitav gramatički sistem govora, koje istražujemo«, ali ni to još ni izdaleka ne pruža dovoljnu mogućnost za pravilno i uspješno istraživanje dijalekata, jer »bez temeljita poznavanja povijesti, zemljopisa i etnografije područja, koje se obrađuje« nemoguć je potpun i pravilan prikaz nekoga dijalekta ni njegovih odnosa s drugim dijalektima.

Obišavši tako veći dio naših krajeva, obuhvativši temeljito i svestrano ispitivanje naših dijalekata i ušavši u bit problema, ne samo da je – na temelju pojave uglavnom našega »cakavizma«, sve tamo od Visa preko

[6] Vidi list »Istra«, Zagreb, god. III/1931., br. 8.

Trogira i Šibenika do Raba, Baške, Lošinja, Cresa, Bakra i Rijeke – utvrdio tuđinski utjecaj i poljskoga »mazuženja«, nego su njegova putovanja i napori urodili brojnim, za nas veoma važnim, a za Małeckoga veoma značajnim znanstvenim radovima, od kojih valja barem spomenuti:

1. Cakawizm z uwzględnieniem zjawisk podobnich. W Krakowie, 1929. (Disertacija).

2. O podział gwar Krku (z mapą). Prace filologiczne XIV/1929.

3. Słowiańskie osadnictwo Istrji w świetle badań językoznawczych; Sborník praci I. sjezdu slovanských filologů, 1929.

4. Prasłowiańskie ě w ikawsko-ekawskich dialektach Istrji środkowej; Archivum neophilologicum I/1929–30. Polska Akademja Umiejętności.

5. Gwary Ciciów a ich pochodzenie (z mapą). Krakow. Lud słowiański I/1929–30.

6. Przegląd słowiańskich gwar Istrji (z 6 mapami). Kraków, 1930. Polska Akademja nauka (Habilitaciona radnja).

7. Još o razvoju ě > a u srpskohrvatskom jeziku. Beograd, Južnoslovjenski filolog XI/1931.

Osim ovih radova, koji se odnose na naše čakavsko narječje, evo ih još nekoliko izvan toga kruga:

1. Znaczenie Dubrovnika dla jedności językowej Serbów i Chorwatów (L'importance de Raguse pour l'unité linguistique des Serbes et des Croates), Rešetarov Zbornik, 1931.

2. Charakterystyka gwary Cuców na tle sąsiednich dialektów czarnogórskich; Lud słowiański. II/1931, A 225–A 245.

3. O rożnicowaniu gwar Bogdańska w południowo-wschodniej Macedonii; Drobiazgi z Macidonii, Teksty gwarowe z Bogdańska i Kosturskiego; Lud słowiański, III.

4. Dwie gwary macedońskie (Suche i Wysoka w soluńskiem) Kraków 1934–36. Dio I Tekstovi XV–90 str.; II Slownik V–135 str.

5. L'examen des dialectes du vieux Monténégro (u suradnji sa R. Boškovićem); Bulletin de l'Académie polonaise, 1932.

6. Kiłka uwag o jugosławizmach v języku słowackim; Lud słowiański, II.

7. O możliwości chronołogizacji cech w gwarach przejściowych; Sbornik en l'honneur de Miletič, 1933.

8. Z zagadnień dialektologii macedońskiej; Rocznik sławistyczny, XIV.

9. Les traits balkaniques dans les dialectes de Macedoine; Bulletin de l'Academie polonaise, 1935.

10. Gwary słowiańskie w Banacie rumuńskim (Les dialectes slaves dans le Banat roumain); Bulletin international de l'Academie Polonaise des Sciences et des Lettres, Krakow, 1938.

11. Systemy akcentowe gwar bułgarskich; Sprawozdania Polskiej Akademii, XLIII.

12. Do genezy gwar mieszanych; Slavia occidentalis, XII.

13. Nowsze kierunki dialektologii; Biuletyn Polskiego towarzystva językoznawczego, VII.

MAPA KRKA

Glavne dijalektalne skupine

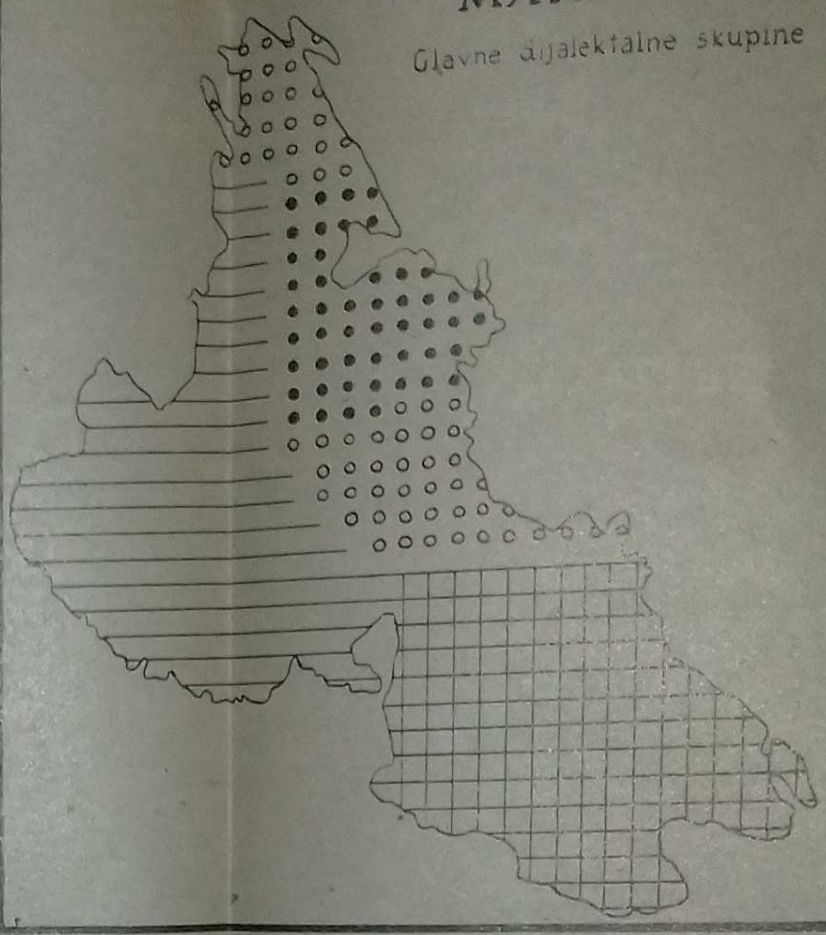

MAPA KRKA

IZOGLOSE

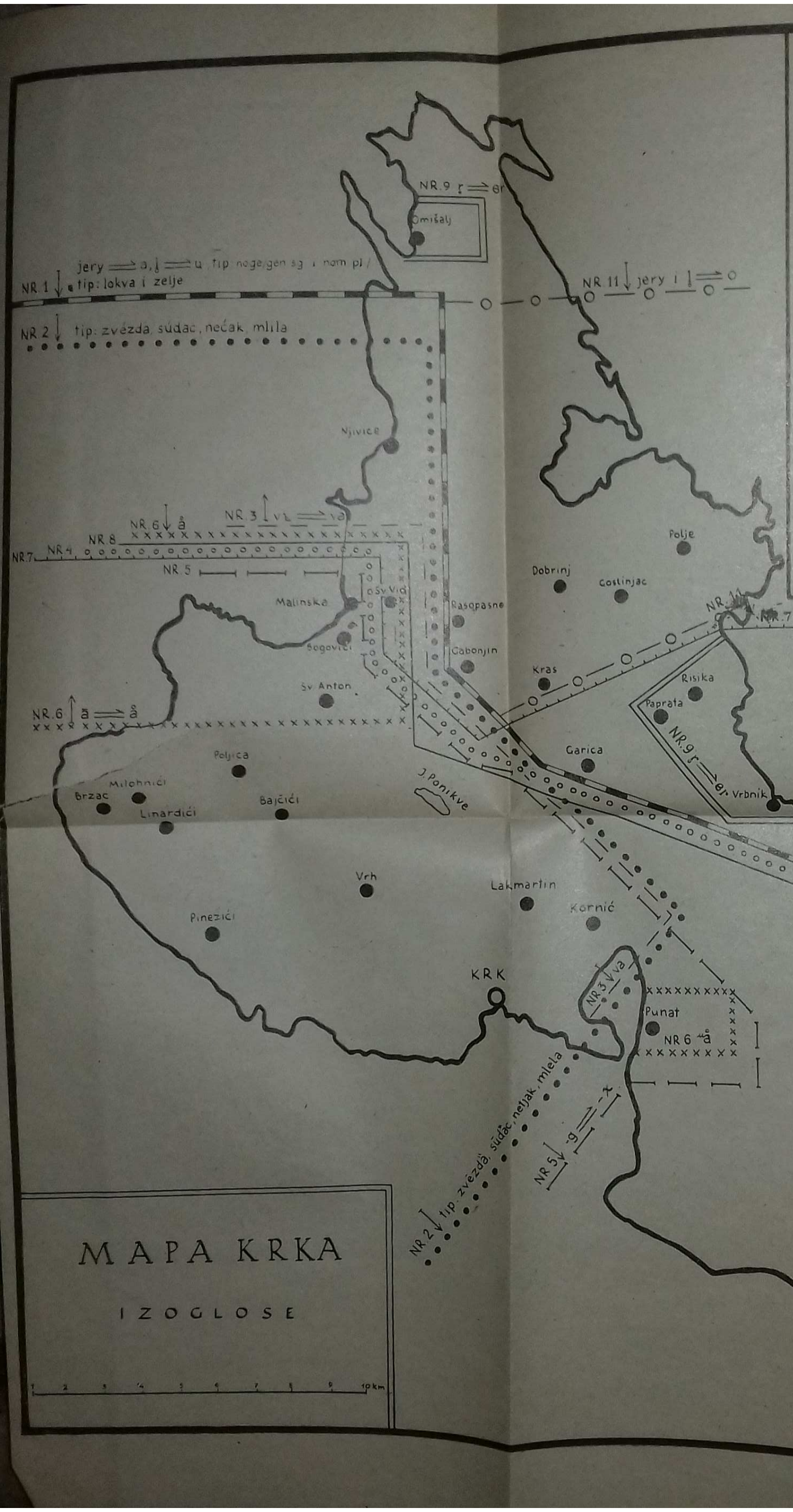

14. Osservazioni sull'unione linguistica balcanica; Atti del III Congresso internazionale delli linguisti.

Njegovo ime nosi i veoma zapaženo djelo u slavistici Atlas językowy polskiego Podkarpacia (I. Mapę, II. Objaśnenia), koji je obradio zajedno sa profesorom K. Nitschom. Atlas je izdala Polska Akademja Umiejętności, Krakow, 1934.

Ako svemu tome dodamo i one omanje radove o geografiji srpskohrvatskih izraza, o kolijevci hrvatske književnosti; odnosno o literarnim spomenicima kvarnerskih otoka, pa i ono što je pisao o čakavskim pjesmama Pere Ljubića,[7] onda smo gotovo iscrpli čitav znanstveni opus ovoga uvaženog učenjaka, koji je umro mlad u 43. godini života. Time je poljska, ali isto tako i jugoslavenska lingvistika pretrpjela veoma težak, nenadoknadiv gubitak, pogotovo kad se ima na umu savjesnost i žar kojima se je sav predavao znanstvenome radu, služeći se pritom najnovijom jezikoslovnom metodom. S punim je pravom prof. Aleksandar Belić, još za života Mieczysława Małeckoga, u povodu njegove radnje o »cakavizmu« napisao: »Nema nikakve sumnje da je glavni deo pitanja g. Małecki rešio pouzdano i dobro; ako se bude štogod menjalo – biće pojedinosti u jednom ili drugom pravcu. Zato dugujemo iskrenu zahvalnost g. Małeckom što i kao stranac nije žalio ni truda ni sredstava da iscrpno obradi i osvetli jednu osobinu naših dijalekata«.[8]

Ove bi Belićeve riječi trebalo dakako primijeniti na sve radove što ih je Mieczysław Małecki napisao o našim dijalektima.

Puštajući, međutim, po strani ostale, veoma važne i zanimljive njegove radove, nas ovdje u prvom redu zanima, kako je obradio i raspodijelio čakavske govore otoka Krka. Ograničeni prostorom i vremenom, nećemo se moći posebno i potanje zadržavati na svima stavcima, odnosno na svima pojedinim skupinama, tek ćemo upozoriti na neke činjenice, koje će biti potrebno držati na umu pri konačnoj obradbi i raspodjeli krčkih dijalekata, što dakako neće biti na štetu Małeckoga, niti će niukoliko umanjiti vrijednost ovoga njegova rada. Štoviše, ako uzmemo u obzir zamršenost i raznolikost krčkih narječja, onda će – usprkos pojedinim omaškama – sami od sebe iskočiti njegova istančana savjesnost u radu i temeljito poznavanje predmeta, kojega se – i kao stranac – prihvatio da obradi. Tko bi se od nas odvažio i usudio obrađivati poljske dijalekte?! Međutim, kako smo već rekli, Małecki je svoj posao obavio besprijekorno i njegova je podjela u biti najtemeljitija i najispravnija, pa kad bi što i trebalo mijenjati, onda bi to bile uglavnom samo neke formalnosti. Šteta je, što radnja nije obrazložena i dokumentirana brojnijim primjerima, jer bi bila još egzaktnija, a možda bi time bila otpala i po koja primjedba na njen račun. Time ne mislimo reći, da su sve postavke Mieczysława Małeckoga o raspodjeli krčkih narječja konačne i definitivne, što je i on sam tamo istaknuo! Pitanje npr. pojave, razvitka i međusobnog odnosa glavnih dviju skupina – sjeveroistočne (arhaične)

[7] Južnoslovjenski filolog, VI/1926–27, str. 295–296.
[8] Južnoslovjenski filolog, VIII/1928–29, str. 261–268.

i jugozapadne (prosječne) – pogotovo s obzirom na pračakavsku epohu, ostaje još uvijek otvoreno, ali već sam naziv »arhaična« govori, što se starine, dakle i pojave, tiče u prilog II skupine, pa bismo bili voljeli da ih je Małecki tako i rasporedio, tj. da prva (I) bude druga (II), a druga (II) prva (I). To je, doduše, puka formalnost, ali ona bi općenito već na početku pridonosila lakšem razumijevanju i jasnoći. Isto će tako ubuduće biti potrebno potanje ispitati međusobne odnose pojedinih susjednih podskupina s obzirom na naglaske, kao i na njihove međusobne utjecaje, odnosno nanose (*tъ̄j* > *tj* > *ť[ć]*; *vь* > *va*, *v* > *u*; *ł* i sl.). Malo je npr. poznato da se *ł (al)* sporadički javlja čak i u Puntu (*pomalzlȁ*, *obalklȁ*, *salklȁ*), a da i ne spominjemo Novu i Staru Bašku, pa i Dragu.

Ako još ispravimo neke pojedinosti u Tabeli br. 1, kao npr. da u Omišlju dugo *ŗ* daje *er*, a da se u kratkom element *e* jedva čuje; zatim da instr. sing. ženskih imenica svršava u Omišlju na *-um*, a ne na *-un*; da na Krku postoji na kraju riječi i čisti glas *-g*; da ženske imenice s nastavkom *-ьva* nemaju nikada silaznoga naglaska na kraju, tj. da je posljednji slog u nom. sing. uvijek kratak *bočȋ* (*bečȋ*), *brūlȋ*, *gūžȋ*, *jēlȋ*, *lokȋ*, *smokȋ* ili: *blȋti*, *brȋti*, *drenjûli*, *drȅti*, *gâli*, *hrȕši*, *mûri*, *prȁski*, *spȕži*, *šȋški*, *tȋki*, *žȕki* itd., onda smo iz vrta, što nam ga je tako lijepo i tako stručno sagradio i obradio Mieczysław Małecki, oplijevili samo nešto korova, a da sam vrt nismo u cjelini uopće oštetili, niti mu smanjili vrijednost.

I zato ne možemo, a da ovaj kratki osvrt ne završimo riječima njegova učitelja, također velikoga poljskoga slaviste i učenjaka, profesora K. Nitscha: »Neočekivana i prerana smrt Mieczysława Małeckoga težak je gubitak za slavensku dijalektološku nauku«.

Izdavački zavod Jugoslavenske akademije, Tiskara, Zagreb